

STAROSTLIVOSŤ O PACIENTOV SO ŽILOVÝM KATÉTROM EDUKAČNÝ MATERIÁL PRE PACIENTOV

Tento informačný leták bol vytvorený, aby Vám a Vašej rodine pomohol porozumieť, čo je strednodobý a dlhodobý katéter, prečo a ako sa zavádza a ako sa o katéter starať.

Neodmysliteľnou súčasťou modernej medicíny sú žilové vstupy / katétre, ktoré sú nevyhnutné napr. pre parenterálnu liečbu pacientov (podávanie výživových roztokov do žilového systému); pri podávaní infúznej podpornej liečby; opakovanej chemoterapie, ktorá sa prevažne podáva intravenózne; či pri častých odtieroch krvi.

Rovnako ako iné invazívne procedúry, môžu byť spojené s komplikáciami rôzneho druhu, ktorým nemôžeme vždy zabrániť, ale často ich môžeme predpokladať. Tieto komplikácie (niekedy spojené so zavedením katétra, či so starostlivosťou o katéter) sú klinicky významné najmä v prípade **centrálnych žilových vstupov (miesto nad alebo pod kľúčnou kosťou)** v porovnaní s **periférnymi žilovými vstupmi (miesto na paži / hornej končatine)**.

Najdôležitejšou stratégiou pre minimalizáciu rizík je **správna indikácia**. To znamená:

- 1 zavedenie žilového vstupu, len keď je to nevyhnutné;
- 2 správna voľba medzi centrálnym a periférnym žilovým vstupom;

- 3 výber medzi rôznymi druhmi dostupných vstupov najvhodnejších pre konkrétneho pacienta; dodržiavanie aseptických prístupov a zásad;
- 4 základom je najmä dodržiavanie bariérových opatrení – používanie čiapky, masky, sterilného materiálu, sterilných, alebo jednorázových rukavíc (podľa typu manipulácie).

Kanylačný tím, ktorý v NOÚ vznikol v roku 2018, združuje lekárov a sestry. Zabezpečuje štandardizáciu a komplexnú starostlivosť o strednodobé až dlhodobé katétre u dospelých pacientov, čím významne prispieva ku skvalitneniu ošetrovateľskej starostlivosti, zvýšeniu bezpečnosti a komfortu pacientov.

Úlohy kanylačného tímu (tzv. PICC tím):

- bezpečné zavedenie katétra pacientom s obmedzeným žilovým prístupom;
- skvalitnenie ošetrovateľskej starostlivosti: od zavedenia až po vytiahnutie katétra u hospitalizovaných a ambulantných pacientov;
- konzultačná a edukatívna činnosť pre okolité zdravotné zariadenia.

► ČO JE KATÉTER?

Katéter je úzka hadička s jedným alebo viacerými lúmenmi (vnútro katétra).

► STREDNODOBÝ ALEBO DLHODOBÝ KATÉTER / ŽILOVÝ VSTUP?

- Výber najvhodnejšieho druhu katétra závisí najmä od dôvodu zavedenia (opakovaná chemoterapia, podávanie intravenózných liekov, parenterálna výživa, opakované odbery, monitorovanie krvného obehu, dialýza atď.).

- Je potrebné zhodnotiť vlastnosti podávaných liečiv, prostredie, v ktorom bude katéter používaný (počas hospitalizácie, alebo v domácich podmienkach), predpokladanú dĺžku použitia a klinický stav pacienta vrátane vlastností žilového systému.

- Frekvencia ošetrovania dlhodobého katétra sa realizuje v intervaloch prispôbených potrebám pacienta a podľa typu použitého krytia a ďalších pomôcok. Ošetrovanie a denná kontrola sú podrobne zapísané do zdravotnej dokumentácie pacienta.

► STREDNODOBÉ A DLHODOBÉ KATÉTRE

vhodné na použitie mimo zdravotníckeho zariadenia (ambulantná liečba, domáce prostredie, hospic)

- **Podkožný port** – špeciálny žilový vstup, dlhodobý žilový prístup v trvaní pol roka až niekoľko rokov (3 – 5), vhodnejšie pre pacientov, ktorým je opakovane podávaná chemoterapia počas dlhšieho časového obdobia. Menej vhodné pre frekventný prístup a transfúziu krvi.
- **PICC** (periférne zavedený centrálny katéter / kanyla) – špeciálny žilový vstup zavádzaný do žily na hornej končatine (paži), strednodobý prístup v trvaní až 1 rok. Určený na prerušované použitie za účelom podania parenterálnej výživy, opakovanej chemoterapie, infúznej podpornej liečby. Vhodné pre pacientov s tracheostómiou.

- **CICC** (centrálné zavedený centrálny katéter / kanyla) – špeciálny žilový vstup zavádzaný do žily nad alebo pod kľúčnou kosťou, strednodobý až dlhodobý prístup (týždne až mesiace). Používa sa, ak nie sú dostatočne veľké žily na horných končatinách alebo pacient potrebuje intenzívnu infúznu liečbu. Určený na dlhodobé podávanie opakovanej chemoterapie, parenterálnej výživy, intravenózných (vnútrožilových) liekov ako sú antibiotiká, tiež na transfúziu krvi, či pri transplantácii kostnej drene.

- **Tunelizovaný dlhodobý CVK, dialyzačný CVK** – špeciálny žilový vstup určený na aferézu (vykonáva Klinika onkohematológie v NOÚ), strednodobý až dlhodobý prístup. Používa sa pri podávaní dlhodobej, opakovanej chemoterapie, parenterálnej výživy, pri transplantácii kostnej drene a periférnych kmeňových buniek. Aferéza znamená odber alebo čistenie časti krvi, zatiaľ čo zvyšná časť sa vracia do tela pacienta alebo darcu a získaná časť sa ďalej používa, napr. leukaferéza, plazmaferéza.

- **Netunelizovaný CVK** – špeciálny žilový vstup, používa sa v akútnych situáciách (ak pacient nemá zavedený plánovaný centrálny žilový vstup a nie je možné ho pri komplikácii napichnúť na periférnu kanylu / cievku) alebo pri podávaní krátkodobej, plánovanej, parenterálnej liečby (napr. podávanie ATB) po dobu 30 dní.

► KDE SA ZAVÁDZA PLÁNOVANÝ STREDNODOBÝ A DLHODOBÝ KATÉTER?

- Objednaný pacient musí byť hospitalizovaný a následne mu je aplikovaná liečba.
- **Zdravotná poisťovňa prepláca výkon len hospitalizovaným pacientom, nie ambulantným pacientom.**
- Lekár alebo sestra špecialistka pacientovi vysvetlí, ako prebieha zavedenie katétra.
- Pacient bude mať možnosť prediskutovať svoje otázky.

- Ak pacient súhlasí s výkonom, podpíše informovaný súhlas.
- **Plánované zavádzanie dlhodobých katétrov, ktoré si objedná pacient, sa realizuje utorok, štvrtok a piatok 7:30 – 13:30 h.** (príp. podľa dohody s kanyláčnym tímom) – v zákrokovni na chirurgickej ambulancii v hlavnej budove, na prízemí, v piatok na sále operačného traktu.
- Ak je pacient kolonizovaný (trpí infekciou spôsobenou multirezistentnými baktériami), kanyláčny tím zavádza dlhodobý katéter na izbe hospitalizovaného pacienta.
- **Ošetrovanie dlhodobého katétra sa realizuje u ambulantných pacientov na OAIM ambulancii v hlavnej budove, na prízemí a u hospitalizovaných pacientov na lôžkovom oddelení.**
Zavedenie katétra nie je operácia, ale je vykonávané za sterilných podmienok.

► SAMOTNÉ ZAVEDENIE KATÉTRA

- Na výber najkvalitnejšej žily na hornej končatine sa používa ultrazvukový prístroj.
- Lekár aj sestra budú mať oblečený sterilný plášť, operačnú čiapku a tvárovú masku.
- Horná končatina bude natretá dezinfekčným roztokom a prekrytá sterilným rúškom.
- Potom sa veľkým rúškom zakryje celé telo.
- Pred výkonom zavedenia katétra bude miesto lokálne znecitlivnené.
- **Zavedenie katétra trvá väčšinou 30 – 60 minút.**
- Miesto vpichu bude prekryté za aseptických podmienok.
- Po zavedení katétra, pokiaľ lekár neurčí inak, sa vykoná röntgenové vyšetrenie hrudníka na overenie polohy katétra.

► PO ZAVEDENÍ KATÉTRA

Niekedy po zavedení katétra môže byť horná končatina citlivá, okolie miesta vpichu ľahko začervenané. Priloženie teplého obkladu na bolestivé miesto môže pomôcť. Citlivosť by mala odznieť do 2 – 7 dní.

► NÁSLEDNÁ STAROSTLIVOSŤ O KATÉTER

- O katéter je potrebné sa starať, aby sa zabránilo prípadným komplikáciám.
- Krytie sa vymení za 24 hod. po zavedení.
- Následne za 7 – 10 dní (podľa typu použitého materiálu), ak lekár alebo sestra špecialistka neurčí inak.
- Raz týždenne absolvuje pacient výmenu krytia na katétri (prevencia pred vznikom infekcie) a vytiahnutia katétra a tiež preplach katétra sterilným fyziologickým roztokom (prevencia zablokovania katétra).

► NAJČASTEJŠIE OTÁZKY PACIENTOV

1 Môžem sa kúpať / sprchovať?

Áno, avšak s určitými obmedzeniami. Hoci je katéter prekrytý čiastočne vode odolnou fóliou, je potrebné omotať pažu s PICC katétrom potravinárskou fóliou, alebo igelitovým vreckom (igelitový rukávnik v lekárni) a pripevniť gumičkami. Pažu s katétrom nesmieme ponoriť pod vodu. Krytie aj lúmeny (vnútro) katétra je potrebné udržať v suchu v rámci prevencie pred vznikom infekcie.

2 Môžem pracovať?

Nemusíte obmedzovať bežné denné aktivity, či ľahkú prácu doma, na záhrade. Neodporúčame však ťažkú prácu (kosenie dreva, práca s krovinnorezom, skladanie uhlia, umývanie okien a pod.) či nosiť ťažké bremená. Ak sa potrebujete uistiť, opýtajte sa svojho ošetrojúceho lekára či sestry.

3 Môžem športovať?

Určite by ste nemali plávať, aby ste zabránili riziku infekcie. Neodporúčame hrať golf, tenis, squash, šípky, či športové aktivity podobného charakteru. Ak sa potrebujete uistiť, opýtajte sa svojho ošetrojúceho lekára či sestry.

4 Je normálne, keď mi mierne zakrváca miesto, kde mám zavedený katéter?

Mierne zakrvácanie do 24 hodín po zavedení

katétra je normálne, aj modrina v okolí vpichu, neskôr sa môže objaviť po zdvíhaní ťažkých bremien. Dôležité je ošetriť (vymeniť krytie) miesto vpichu po 24 hod. po zavedení žilového katétra.

5 Aké zdravotné komplikácie sa môžu vyskytnúť?

Zdravotné komplikácie so žilovým katétrom sú zvyčajne vzácne, zahŕňajú:

- zápal žily okolia miesta vpichu alebo miesta nad vpichom môže byť citlivé, začervenané a bolestivé;
- paža je opuchnutá, alebo bolestivá, začervenaná, s pluzgierikmi, či s príp. hnissavou sekréciou;
- triaška, zimnica, horúčka 38 °C;
- krvná zrazenina (trombóza) v žile na paži môže začať pobolievať, ruka je citlivá a opuchnutá, modrá; bolesť aj opuch sa môže rozšíriť až na krk;
- katéter alebo krytie sa odlepilo, z miesta vpichu vyteká tekutina.

6 Čo mám robiť, ak nastanú komplikácie?

Ak ste prepustený do domáceho ošetrovania, kontaktujte svojho ošetrojúceho lekára počas jeho pracovnej doby (volajte na tel. číslo uve-

dené v prepúšťacej správe). Mimo pracovnej doby kontaktujte službukonajúceho lekára, službukonajúcu sestru cez dispečing NOÚ. Ak ste hospitalizovaný, okamžite informujte ošetrojúcu sestru alebo lekára.

7 Kedy je potrebné katéter vytiahnuť?

neriešiteľná prekážka, zábrana systému; katérová sepsa nereagujúca na ATB; prasknutie katétra; pranie pacienta; ukončenie liečby.

8 Ako sa katéter vyťahuje?

Ak už nebudete katéter potrebovať, lekár vytiahne katéter v polohe v ľahu a priloží na miesto vpichu vode odolné krytie, ktoré sa ponecháva 24 hod.

Dokumenty, edukačné materiály, ktoré by ste mali obdržať pred / po aplikovaní katétra:

- Informačná mapa;
- Edukačný list o pracoviskách, zdravotníckych zariadeniach, kde si môžete dať ošetriť žilový prístup;
- Informovaný súhlas na podpis pred zavedením katétra;
- Dispenzárný preukaz, ktorý je potrebné mať vždy pri sebe.

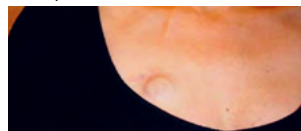
PICC po zavedení

CICC po zavedení

PICC po ošetroaní

Port po vybratí ihly

KONTAKT:

Národný onkologický ústav
Klenová 1, 833 10 Bratislava
E-mail: info@nou.sk
Web: www.nou.sk

KANYLAČNÝ TÍM V NOÚ (KT)

Pracovná doba: 07:00 – 15:00
Tel: 02/ 59 378 333
DISPEČING NOÚ
Mimo prac. doby KT, 02 / 59 378 111

SPRACOVALI:

PhDr. Eva Schweighofer Bednáriková, PhD.

ODBORNÍ KONZULTANTI:

MUDr. Barbora Kašperová, MUDr. Ivan Dekánek,
MUDr. Martin Rázus